

پله پله تا اورامان

گزارش اختصاصی از روستایی هرم گونه با معماری پلکانی، سبک زندگی مردم این روستا، دیدنی هایش و... که به تازگی با ثبت در یونسکو جهانی شد

نسیم سهیلی | خبرنگار

پرونده

چند سال پیش برای دیدن مراسم سنتی پیرشالیار به اورامان تخت که به حق یکی از زیباترین روستاهای پلکانی ایران است، سفر کردم. در بدو ورودم به این منطقه طبیعت بکر به چشم نوازم آمد، کوه‌های سر به فلک کشیده، رودهای خروشان، درختان سرسبز و مردمی که هزاران سال در تعامل با این طبیعت زیبا و گاهی بی‌رحم زندگی کرده‌اند. این تعامل را می‌توان در معماری پلکانی، زندگی هوارنشینی (کوچ گاه‌های موقت)، جشن‌ها و آیین‌های اصیل، صنایع دستی منحصر به فرد منطقه و... مشاهده کرد. دخترکان و زنان با لباس‌هایی رنگی بر فراز و دامنه کوه در دل خانه‌هایی از جنس سنگ بر رنگارنگی این منطقه افزوده بودند. مردان هم با لباس کردی سنتی در آلودک‌های کسب و کار، میان باغ‌های سبز یا سرگرم ساخت صنایع دستی گوشه‌ای دیگر از صفحات فرهنگ روستا را پر کرده بودند. کردستان همیشه یکی از جذاب‌ترین استان‌ها برای عاشقان سفر بوده هنوز هم است. از مجموعه اورامانات (یا هورامان) می‌توان به عنوان یکی از بکرترین مناطق این استان یاد کرد که سال‌هاست پای بسیاری از گردشگران ایرانی و خارجی را به خود باز کرده است. از معماری بی‌نظیر روستا گرفته تا مراسم و آیین‌های سنتی مردم کرد آن دیار، هر کدام مهر تاییدی بر منحصر به فرد بودن آن جاست. پنجم مرداد امسال، منظر فرهنگی اورامانات در چهل و چهارمین اجلاس کمیته میراث جهانی یونسکو به عنوان بیست و ششمین اثر میراث فرهنگی ملموس ایران در فهرست جهانی یونسکو ثبت جهانی شد که اتفاق بزرگی محسوب می‌شود. منظر فرهنگی اورامانات حدود ۴۰۹ هزار هکتار عرصه و حریم دارد که ۱۰۶ هزار هکتار آن مربوط به عرصه ۳۰۳ هزار هکتار هم جزو حریم است. بخش اصلی منظر فرهنگی اورامانات شامل دره‌های ژاورود، اورامان تخت و لهون است. منظر فرهنگی طبق تعریف کمیته میراث جهانی، شامل آن دسته از اموال فرهنگی هستند که معرف کار مشترک انسان و طبیعت باشند و نحوه تأثیر الگوهای فرهنگی ساکنان یک منطقه بر جغرافیا خاص آن سرزمین را نشان دهند. در پرونده امروز زندگی سلاویه به پهنه جهانی شدن این خطه از کشورمان، با اورامان بیشتر آشنای می‌شوید و مشاهدات من را از آن جا خواهید خواند.

رخت سبز بر تن اورامانات

قدم زدن در میان جنگل، باغ‌ها و چراگاه‌های این منطقه و استنشاق هوای تازه و خنک یکی از لذت بخش‌ترین تجربه‌های سفرم به آن جا بود. درختان بلوط، پسته و حشی، زالزالک، گلابی و حشی، گردو، انجیر و... روپیده در باغ‌ها، رخت سبز بر تن خاک اورامانات کشیده‌اند. درختانی که زمانی مدید و پیش از گازکنی روستا، چوب‌شان تأمین کننده گرمایش خانه‌ها، کوره و اجاق‌های طبخ غذا برای اهالی روستا بوده است. رودخانه سیروان یکی از دیدنی‌های این منطقه است که در جنوب غربی استان کردستان جریان دارد. بخش عمده این رودخانه در شهرستان سروآباد و اورامان جریان دارد و سپس در خاک عراق پس از پیوستن به رودخانه دیاله، وارد رود بزرگ دجله می‌شود. در واقع این رود طولانی‌ترین رودخانه استان کردستان است. حواشی آن بسیار زیبا و بستر و کناره‌های آن زیستگاه انواع پرندگان و ماهیان است. بهترین مسیر و چشم‌انداز برای دیدن عظمت و زیبایی سیروان فاصله بین روستاهای اسپریز تا هجج است که به علت قرار گرفتن جاده شنی در راستای رودخانه چشم‌اندازی فوق العاده را رقم زده است. این رودخانه به علت خروشان بودن، محل تمرین و مسابقات قایقرانی داخلی و خارجی است.

طعم غذاهای این منطقه هنوز زیر زبانم است

از طعم غذاهای سنتی اورامان که برای تان نگویم! فقط همین قدر بدانید که طعمش هنوز زیر زبانم است. یکی از نان‌های محلی این منطقه در زبان کردی نان ساج نامیده و از آرد گندم تهیه می‌شود. یادم هست که این نان را روی صفحه‌ای فلزی موسوم به ساج طبخ می‌کنند. کلانه نان سنتی دیگری است که در خمیر آن آرد گندم با سبزیجات خرد شده کوهی و محلی شامل تره پیاز و گیاهی کوهی به نام کنی وال (پی وال) مخلوط می‌شود و بسیار خوشمزه و لذیذ است. بر ساق و شکلینه هم انواع نان‌های سنتی دیگر این منطقه است. قاپر مه، آش گز نه، کباب کردی و... از سایر خوردنی‌های خوشمزه و لذیذ اورامان است که امتحانش نه تنها خالی از لطف نیست که شمار ابرای همیشه، شیفته خود خواهد کرد.

اورامانات کجاست و چند بخش دارد؟

هورامان یا اورامانات، منطقه‌ای تاریخی با بافت پلکانی و آداب و رسوم خاص است که بخش‌هایی از شهرستان‌های سروآباد، سنندج و کامیاران در استان کردستان و شهرستان‌های روانسر، پاوه، جوانرود و ثلاث باباجانی در استان کرمانشاه را شامل می‌شود. خانه‌های این خطه به‌طور کلی از سنگ است و به صورت خشکه چین و پلکانی ساخته شده‌اند، طوری که حیاط هر خانه پشت بام خانه‌ای دیگر است به همین دلیل اورامان را روستای هزار ماسوله هم می‌گویند. اورامانات از دو قسمت

کوچک و بزرگ تشکیل شده است. قسمت کوچک مربوط به شهر حلبچه از توابع کشور عراق است و قسمت بزرگ جزو استان‌های کرمانشاه و کردستان ایران محسوب می‌شود. روستای اورامان تخت هم مرکز بخش اورامان است و اغلب مردم آن شهرهایی چون مریوان، سنندج، حلبچه، جوانرود، کامیاران، روانسر و کرمانشاه را محل سکونت خود قرار داده‌اند. این دهکده تاریخی در اصل از سه قسمت به نام‌های هورامان تخت، ژاورود و لهون تشکیل شده است.

نقش پررنگ موسیقی‌کردی در زندگی اورامانی‌ها

در سفر به کردستان و منطقه اورامانات همواره مردمی را می‌دیدم که مشغول ساز زدن بودند. موسیقی کردی با موسیقی‌های باستانی ایران، نسبتی تمام و کمال دارد. در میان انواع بی‌نظیر موسیقی کردی، «هوره» و «شمشال» از همه قدیمی‌ترند. همچنین اصیل‌ترین سازهای موسیقی کردی «سرنا»، «دهل»، «دف» و «تنبور» هستند که بین مردم، طرفداران زیادی دارند و لازم نیست که حتما مراسم خاصی باشد تا صدای شان در شهر پیچد.

سوغاتی چی دارد؟

صنایع دستی شهر اورامان گلیم، سجاده، نمک، گیوه، ظرف‌های چوبی و... است که به جز دیدنش که برای تان خاطراتی زیبارا رقم خواهد زد، می‌توان آن‌ها را به عنوان سوغات در کوله بار سفر گذاشت و به دیار و سرزمین خود برد.

به چه کاری مشغول هستند؟

شغل و حرفه ده‌های غیور این منطقه، بیشتر دامداری، زراعت، باغداری و ساخت و بافت صنایع دستی است و از همین طریق امرار معاش می‌کنند. آن‌طور که در مدت کوتاه حضورم در آن جا متوجه شدم، زنان هم در کنار امور روزمره خانه در گیوه‌بافی وریسندگی به مردان کمک می‌کنند تا به نوعی در تأمین مخارج خانواده، نقش داشته باشند.

در مراسم معروف پیرشالیار چه خبر است؟

اورامان تخت علاوه بر جاذبه‌های طبیعی و معماری جذاب، جاذبه‌های معنوی خاصی از جمله کوچ‌های بیلاقی و مراسم سالانه پیرشالیار دارد. من که برای دیدن این مراسم به اورامان تخت سفر کرده بودم، بیشتر مدهوش زیبایی، تاریخ و فرهنگ مردم آن جا شدم اما تماشای این مراسم آیینی هم لطف خود را داشت. هرچند با تعداد زیاد مسافران و گردشگرها، بکر بودن آن کاملاً زیر سوال رفته و متأسفانه چند سالی است که این آیین سنتی در یکی از خصوصی‌ترین و محلی‌ترین بخش‌های این سرزمین تنها به صورت نمادین برگزار می‌شود! اهالی اورامان در مراسم پیرشالیار که در زمستان برگزار می‌شود، با لباس‌های کردی خاصی حاضر می‌شوند و سماع عرفانی، ذبح، تهلیل گفتن، دعا و ذکر و مراسم خاص پختن آش و... را برگزار می‌کنند. آن‌چه بیشتر در این مراسم نظرها را به خود جلب می‌کند، آداب و رسومی است که ریشه‌هایی در باورهای زرتشتی و باستانی دارد و نشان دهنده قدمت تاریخی اورامان و رسوم خاص باستانی این منطقه در اذهان مردم‌اش است. برخی هم این مراسم را مربوط به آداب باستانی می‌دانند که بعدها با اعتقادات اسلامی مردم گره خورده است. بعضی از مورخان هم برگزاری آن را به بیش از هزار سال گذشته نسبت می‌دهند.

ZENDEGI - SALAM

ضمیمه روزنامه خراسان

شنبه ۹ مرداد ۱۴۰۰
۲۰ ذی الحجه ۱۴۴۲ • ۳۱ جولای ۲۰۲۱
شماره ۲۰۷۲۰

۱۹۴۰

دلایل جهانی‌شدن اورامان

بیست و ششمین میراث جهانی ایران به نام «منظر فرهنگی هورامان / اورامانات» ثبت شد. اورامان ناحیه‌ای فرهنگی است که قدمت زیست در آن به هزاران سال می‌رسد، شهری است با یکی از شگفت‌انگیزترین معماری‌های جهان، یکی از آخرین بازمانده‌های سنتی معماری پایدار، یعنی جایی که کوه را می‌شکافند، در آن خانه‌می‌سازند و طبیعت طبیعی را به طبیعتی فرهنگی تبدیل می‌کنند. در این شهر، مردم خوشبخت‌اند نه از آن‌رو که امکانات و درآمد و شغل و رفاه دارند بلکه خوشحال و خوشبخت‌اند زیرا با طبیعت در هماهنگی قرار دارند. ارزش در منظر فرهنگی که اورامان به همین دلیل ثبت جهانی شده را می‌توان در شش دسته ارزش‌های محیطی، فرهنگی، معنوی، آموزشی، علمی و تفریحی قرار داد.

ارزش محیطی اورامان ارزش‌های محیطی این منطقه شامل تنوع در گونه‌های پرندگان، حیوانات و گیاهان است. همچنین آب و هوای پاک و رودهای پر آب از سایر ارزش‌های محیطی این منطقه است. یکی دیگر از بنیان‌های طبیعی شکل‌گیری اورامان، رشته کوه‌های زاگرس است که روستاها و شهرهای اورامان از جمله دره حاصل خیز اورامان تخت در آن شکل گرفته‌اند. حفظ این بنیان شکل‌گیری برای تداوم حیات اورامان ضروری است. همچنین باید گفت که یکی دیگر از عناصر طبیعی مهم، درخت بنه پیسته وحشی است که به علت استفاده‌های مختلف دارویی یک درخت مهم است.

ارزش فرهنگی|در بخش شمالی روستای اورامان تخت و روی ارتفاعی مشرف به روستا آثاری از دیوارها و ستون‌های سنگی خشکه به جا مانده که نشان دهنده کهن بودن این روستاست. هماهنگی با طبیعت در معماری اورامان از لحاظ مصالح، رنگ و شیوه اجرا از ارزش‌های حائز اهمیت آن است. این شیوه تبعیت از طبیعت و هماهنگی با آن باعث شده است که الگوی کلی معماری اورامان تخت، یک معماری در هم تنیده و در ارتباط با هم‌راشکل دهد. به همین دلیل است که سقف یک خانه ممکن است حیاط خانه بالایی یا

بخشی از شهر باشد. در زمان برگزاری مراسم آیینی، پشت بام خانه‌ها در ارتباط با هم در شهر نقش یک فضای عمومی را ایفا می‌کنند.

ارزش معنوی|وجود مکان‌ها و آیین‌های مرتبط با آن یکی از مهم‌ترین ارزش‌های معنوی در اورامان تخت است. پیرشالیار یکی از شخصیت‌های مقدس و اسطوره‌ای در اورامان است که خانه، آرامگاه و محل کار منسوب به‌وی از مکان‌های مقدس اورامان تخت به حساب می‌آید. همچنین آیین‌ها و سنت‌های مربوط به برگزاری مراسم پیرشالیار مانند بسیاری از مراسم مذهبی در جهان با مشارکت مردم بومی هر سال برگزار می‌شود و از گذشته تا به امروز تداوم یافته است.

ارزش آموزشی|وجود نهادهای مردمی فعال و گروه‌های حامی محیط زیست و میراث فرهنگی در منطقه اورامان با هدف ارتقای بینش عمومی درباره ارزش‌های منظر فرهنگی اورامان نشان دهنده علاقه مردم منطقه به معرفی فرهنگ هورامی و امکان ترویج درکی عمیق از رابطه انسان و طبیعت است که می‌تواند منجر به جلب حمایت گسترده‌تر برای استفاده پایدار از منابع فرهنگی و طبیعی منطقه شود.

ارزش تفریحی|اورامان تخت جنبه‌های جذاب مختلفی دارد که می‌تواند ظرفیت‌های تفریحی ایجاد کند. گردشگری خلاق با هدف تجربه زندگی مردم بومی و طبیعت گردی از جمله مهم‌ترین ظرفیت‌های تفریحی آن منطقه هستند.

ارزش علمی|فرم طراحی این روستا، مواد و مصالح به کاررفته در خانه‌ها، فن‌های باستانی برای تقسیم آب و فوئات و تداوم آیین‌هایی که قابل بررسی و مطالعه است و... از شاخص‌های مربوط به ارزش علمی این منطقه است. نکته: واضح است که منطقه اورامان از نظر تمام جنبه‌ها، پرونده‌ای قابل قبول دارد و دلیل این که در میراث جهانی توانسته نام خود را به ثبت برساند، همین ارزشمندی از منظر فرهنگی است.

